

ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ: У ФОКУСІ КОНЦЕПЦІЇ РЕГІОНАЛІЗАЦІЇ

<http://doi.org/10.23939/semi2021.02.046>

© Шандрівська О. Є., 2021

Досліджено структурні трансформації економіки України та здійснено розподіл регіонів за рівнем економічного розвитку. Розкрито складові мультиплікативного ефекту розвитку суміжних регіонів та посилення їхньої активності завдяки ідентифікації рівня відповідності глобальним тенденціям урбанізації, поширення підприємницького середовища, розвитку мережевої економіки. Розглянуто правове забезпечення урегулювання співпраці прилеглих територій. Окреслено моделі співпраці центрів розвитку з периферійними територіями на регіональному рівні. Логістичну інфраструктуру регіону подано як вузлові точки інтегративної регіональної логістичної системи, призначеної для формування конкурентоспроможних центрів економічного розвитку та активізування регіонів у соціальній, екологічній та економічній сферах.

Ключові слова: сталий розвиток; структурні трансформації; регіоналізація; просторовий підхід; агломераційний ефект.

Постановка проблеми

Посилення інтеграційних та глобалізаційних процесів та пошук домінант сталого розвитку змістили акценти у вирішенні проблем регіонального простору. Необхідність регулювання процесів формування і розвитку регіональних соціально-економічних систем, оцінювання рівня регіональної диференціації та асиметрії, вироблення механізму усунення диспропорцій у соціально-економічному розвитку регіонів, формування адекватної відповіді на внутрішні та зовнішні шоківі процеси, спричинені пандемією COVID-19, подолання диференціації соціуму тощо ставлять на порядок денний необхідність активізації потенціалу саморозвитку регіонів відповідно до вимог постіндустріального суспільства, дослідження регіону як об'єкта управління для регіональної політики та суб'єкта розвитку в багатовимірному просторі з позицій соціально-економічної системи розвитку продуктивних сил та населення, яке бере активну участь у розвитку територіально-виробничих комплексів та території, на якій здійснюються економічні та виробничі процеси. З огляду на викладене поглиблення досліджень структурних трансформацій та диспропорцій у соціально-економічному розвитку регіонів, зважаючи на необхідність їх збалансованого розвитку, видається вельми актуальним.

Формулювання гіпотез і постановка цілей

Мета роботи – висвітлення результатів проведеного комплексного аналізу детермінант розвитку соціально-економічного простору України в контексті концепції регіоналізації.

Для досягнення цілей публікації та формулювання обґрунтованих висновків застосовано метод системних досліджень із залученням спостережень за економічним розвитком окремих регіонів і статистичного аналізу. У контексті використання методу системних досліджень передбачено відповідний аналіз макроекономічних чинників та специфіки регіонального розвитку згідно з домінуванням цілей сталого розвитку. Окреслене дало автору підстави сформулювати такі гіпотези:

- чи швидкість структурних трансформацій в частині оцінки впливу капітальних інвестицій та рівнів експорту справляє позитивний вплив на приріст ВРП регіонів України;
- чи доцільно логістичну інфраструктуру регіонів розглядати як вузлові точки інтегрованої логістичної системи країни, що основана на посиленні взаємодії та обмінів (на базі наявних територіальних агломерацій) з метою сформулювати нові зв'язки та активізувати певні регіони й території у соціальній, екологічній та економічній галузях, а відтак стати мультиплікатором розвитку окремих регіонів;
- чи проектування логістичної системи регіону сприяє створенню мережі конкурентоспроможних центрів економічного розвитку, сформованих на засадах співпраці центрів розвитку на регіональному рівні та прилеглих територій?

Методи дослідження

Теоретико-методичну основу проведеного дослідження становлять фундаментальні положення регіональної економіки, теорій просторового розвитку. Для оцінювання структурного розвитку економіки регіонів України використано сукупність таких методів пізнання суспільних процесів і явищ: логічного узагальнення, аналізу, порівняння та синтезу – для встановлення переліку та структури первинних показників для аналізу та оцінювання соціально-економічного розвитку окремих регіонів, а також для виявлення специфіки структурних трансформацій на регіональному рівні; проблемно-орієнтований (для ідентифікації основних проблем економічного розвитку окремих територій та ідентифікації чинників впливу на нього; структурно-функціональний – для систематизації чинників та критеріїв оцінювання регіональної специфіки розвитку окремих територій; статистичного аналізу – для аналізу динаміки економічного розвитку окремих регіонів та оцінювання динаміки структурних асиметрій на регіональному рівні. Кількісну оцінку структурних трансформацій на регіональному рівні доповнено якісною оцінкою предмета досліджень.

Аналіз останніх досліджень

Трансформація чинників активізації сталого розвитку, започаткована у Стокгольмі (1972 р.), зокрема щодо забруднення навколишнього середовища; у Найробі (1982 р.) та пов'язана із необхідністю збереження біорізноманіття; чи сталого розвитку загалом, Ріо-де-Жанейро (1992 р.), вирішення соціально-економічних проблем планети, Ріо-де-Жанейро (2012 р.), затвердження Глобальних цілей сталого розвитку – демонструють інтеграцію зусиль щодо економічного зростання, соціальної справедливості та раціонального природокористування з метою реалізації можливостей глобального партнерства у розвитку (2015 р.). Імплементациєю глобальних перспектив та проблем сталого розвитку в українському просторі займаються інституції за підтримки Міністерства економічного розвитку та торгівлі України. На регіональному рівні питаннями структурних диспропорцій активно займаються такі інституції, як Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи Національної академії наук України, ДУ “Інститут економіки та прогнозування НАН України” та інші. Окремі положення збалансованого регіонального розвитку продуктивних сил економічного простору України, що стосуються політики регіонального розвитку, підвищення ефективності використання нетрадиційних можливостей регіонального економічного простору в умовах поглиблення інтеграції, специфіки інфраструктурного розвитку економічного простору в контексті світових тенденцій глобалізації та регіоналізації, технологій здійснення моніторингу конкурентоспроможності регіону як механізму реалізації державної

регіональної політики, проблем економіки регіонів України під дією викликів пандемії Covid-19 тощо відображено у працях таких вітчизняних регіоналістів, як М. П. Бутко [3], О. В. Мініна [3], М. І. Долішній [8], Н. В. Іванова [9], В. Ю. Медвідь [11], В. Є. Лучик [10], Т. В. Пепа [14], Л. В. Шинкарук [16], І. А. Бевз [16], І. В. Барановська [16], В. М. Бондаренко, О. А. Курей та ін. [2], І. З. Сторонянська, Л. Я. Бенюкська [20]. Однак залишаються не вирішеними питання ідентифікації складових мультиплікативного ефекту розвитку суміжних регіонів та посилення їхньої активності завдяки ідентифікації рівня відповідності глобальним тенденціям урбанізації, розширення підприємницького середовища, розвитку мережевої економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження

Розвиток економічного простору України повинен ґрунтуватися на забезпеченні сталого розвитку територій за умов поєднання ринкових і неринкових форм суспільного відтворення. Зміна рівня та структури поляризації економічного простору, започаткована трансформацією територіальної структури господарства України (де точками біфуркації були: період переходу української економіки на ринковий механізм функціонування, 1996–2003 рр., наслідки світових фінансових криз, 2008–2009 рр., анексія Криму та ведення гібридної війни РФ на території України, що посилена розгортанням воєнних дій на сході України, 2014 – дотепер тощо), асиметрично трансформувала нинішнє групування регіонів України. Функціонування і розвиток територіальних соціально-економічних систем країни під впливом якісної зміни соціально-політичних умов вимагають, поряд із адміністративно-територіальним поділом регіонів із притаманними їм функціями, формування регіонів за якісно іншими ознаками структурування та надання їм перманентно нових функцій у просторовій організації країни. До таких ознак доцільно зарахувати надання традиційним виробничо-технологічним зонам функцій:

- неоіндустріалізації та імпортозаміщення як важливих передумов подолання економічної інерції (драйверами розвитку повинні стати відновлення виробництва на основі новітніх технологій, високотехнологічний експорт, “деофшоризація” бізнесу тощо) на засадах локалізації, селективної субурбанізації чи дисперсії тощо); їх проявами мають стати проектування і розгортання мереж внутрішніх індустріально-технологічних ланцюгів з метою недопущення стагнації економіки та високої ймовірності її переростання у рецесію, відновлення ефективності національного виробництва до рівня, який забезпечує конкурентоспроможну участь у світових обмінах;

- розбудови технопарків як осередків інноваційного розвитку субрегіонів у системі технологічних парків національного та регіонального рівнів. З огляду на превалювання в Україні технологій третього (металургійна, хімічна, аграрна галузі) та четвертого (нафтохімія, енергетика, важке машинобудування) технологічних укладів (близько 97 %), ініціювання розвитку секторів п'ятого та шостого укладів (електроніка, обчислювальна та телекомунікаційна техніка, програмне забезпечення, роботобудування, інформаційні послуги, біомедична інженерія), які на порядок збільшують додану вартість на одиницю продукції [15], має на меті створення нової промислової системи, для чого потрібні першочергові ефективні інституційні заходи, спрямовані на формування сприятливих умов для розвитку технологічного і виробничого підприємництва;

- економічної та політичної реабілітації, центрами уваги якої мають стати базові галузі економіки, які формують понад 40 % ВВП (промисловість, будівництво, сільське господарство, а також гуртова та роздрібна торгівля) з опорою на галузі економіки, які лідирують у розвитку, – енергетику, гірничо-металургійний та агропромисловий комплекси, що випередили ІТ-бізнес та логістику (в передковідний період). Відновлення структури і процесів функціонування окремих видів виробництв сприятимуть посиленню індустріально-технологічної незалежності від економічно розвинених країн з акцентуванням на розвиток власних виробництв;

- ревіталізації індустріальних районів (відновлення зі зміною призначення), переважно їхньою реорганізацією у культурні, історичні чи туристичні об'єкти відповідно до національних особливостей та можливостей подальшого розвитку в постіндустріальний період;

• сталого розвитку, який останніми роками набуває рис соціально-інклюзивного підходу до генерації економічного зростання. Стурбованість громадськості повільною та недосконалою трансформацією економічного розвитку в суспільний прогрес змушує носіїв та законодавців трансформаційного процесу створювати процеси, які роблять наслідки економічного зростання відчутнішими, тобто інклюзивними для громадськості чи певних суспільних груп. Кількісну інтерпретацію наведеного ілюструє аналіз відношення валового регіонального продукту на душу населення до середньоукраїнського значення (надалі – ВРПд/у) за 2015–2019 рр. (табл. 1).

Таблиця 1

Аналіз динаміки ВРП за 2015–2019 рр.

№	Область	На одну особу до середньоукраїнського значення					Частка у ВВП, %, 2019	Абсолютне відхилення, 2019/2015 (в. п.)
		2015	2016	2017	2018	2019		
1	Вінницька	0,8030	0,8339	0,8313	0,8441	0,8787	3,2466	0,07565
2	Волинська	0,6547	0,6138	0,7117	0,6921	0,7734	1,9018	0,1187
3	Дніпропетровська	1,4198	1,3490	1,3831	1,3627	1,2928	9,8176	-0,1270
4	Донецька	0,5788	0,5782	0,5611	0,5456	0,5221	5,1540	-0,05671
5	Житомирська	0,6614	0,6891	0,7081	0,7469	0,7421	2,1439	0,080681
6	Закарпатська	0,4953	0,4602	0,4870	0,4951	0,5162	1,5417	0,020854
7	Запорізька	1,090	1,0692	1,0722	1,0184	0,9669	3,9019	-0,12382
8	Івано-Франківська	0,7147	0,6654	0,6594	0,6771	0,6682	2,1793	-0,04645
9	Київська	1,2951	1,3279	1,2818	1,3358	1,3022	5,4981	0,007104
10	Кіровоградська	0,8476	0,8492	0,7857	0,8045	0,8220	1,8372	-0,0259
11	Луганська	0,2322	0,2549	0,1977	0,1935	0,1986	1,0130	-0,03364
12	Львівська	0,8048	0,811	0,8290	0,8331	0,9000	5,3904	0,09556
13	Миколаївська	0,8942	0,8961	0,8621	0,8350	0,8678	2,3240	-0,02634
14	Одеська	0,8981	0,8973	0,8928	0,8635	0,8758	4,9570	-0,02228
15	Полтавська	1,4304	1,4516	1,5128	1,4693	1,4203	4,710	-0,0101
16	Рівненська	0,6539	0,6075	0,5986	0,5822	0,6162	1,6936	-0,03769
17	Сумська	0,8009	0,7467	0,7321	0,7474	0,7456	1,9067	-0,05529
18	Тернопільська	0,5378	0,5232	0,5495	0,5560	0,57923	1,43656	0,041412
19	Харківська	0,9874	1,0224	0,9894	1,0319	0,9810	6,2253	-0,00612
20	Херсонська	0,6517	0,6545	0,6483	0,6283	0,6337	1,5573	-0,01797
21	Хмельницька	0,6821	0,6777	0,7107	0,7073	0,6964	2,0871	0,014201
22	Черкаська	0,8782	0,8591	0,85	0,9130	0,9118	2,6019	0,033694
23	Чернівецька	0,4382	0,4180	0,4486	0,4445	0,4874	1,0472	0,049185
24	Чернігівська	0,7583	0,7465	0,7860	0,8277	0,8252	1,9606	0,066918
25	м. Київ	3,3591	3,4300	3,3976	3,3608	3,3899	23,8672	0,030774

Джерело: розраховано на основі [4].

Характер трансформації територіальної структури господарства України за 2015–2019 рр. (табл. 1) дає змогу оцінити аналіз динаміки поділу регіонів на групи регіонів із високим, середнім

та низьким рівнем економічного розвитку, здійсненого за ознакою співвідношення ВРПд/у (100 % і вищий; від 75 до 100 %; 75 % і нижчий).

У цей період в економічному просторі України відновились ознаки структурної однорідності та нижчої поляризації (відносно 2009–2015 рр.) через підвищення адаптованості регіонів до ринкових умов господарювання. У результаті структура розподілу регіонів за рівнем економічного розвитку набула такого вигляду:

– кількісний склад економічно розвинених регіонів першої групи на початок 2020 р. представлений м. Київ, Харківською, Дніпропетровською, Полтавською, Запорізькою, Київською областями. Співвідношення ВРПд/у в цій групі вище за 1. Внесок першої групи ВВП становив 54,02 % (2019 р.);

– до складу порівняно благополучних регіонів другої групи у 2019 р. входили Вінницька, Волинська, Кіровоградська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Сумська, Черкаська, Чернігівська обл. Внесок другої групи у ВВП становив 26,1262 % у 2019 р.;

– третя група збіднілих регіонів, з-поміж яких Житомирська область (ВРПд/у = 0,7421) очолює рейтинг із високою часткою тяжіння до порівняно благополучних регіонів (0,7421). Осередок групи становлять більшість регіонів – Хмельницька, Івано-Франківська, Херсонська, Рівненська, Донецька, Закарпатська, Чернівецька області (ВРПд/у в межах 0,6964–0,4874, 2019 р.). Луганська обл., ВРПд/у = 0,1986, замикає рейтинг найбідніших регіонів. Внесок третьої групи у ВВП становив 19,85366 % у 2019 р.

Найрозвиненішими регіонами (2019 р.) за аналізованим показником залишаються м. Київ (3,3899) та Полтавська (1,4203), Київська (1,3022) і Дніпропетровська (1,2928) області. Частка першої групи регіонів у сумарному ВВП більш ніж удвічі перевищує частку другої та третьої груп регіонів. Групування регіонів України за показником ВРПд/у за 2012–2017 рр. наведено у табл. 2.

Таблиця 2

Структурні зрушення регіонів України за показником ВРПд/у в 2015–2019 рр.

Група регіонів	Кількість регіонів, од.					ВРП на особу до середньоукраїнського показника				
	2015	2016	2017	2018	2019	2015	2016	2017	2018	2019
Перша (100 % і вище)/ без м. Київ	6	6	6	6	6	9,34/ 5,97	9,58/ 6,22	9,65/ 6,22	9,64/ 6,24	9,58/ 6,22
Друга (від 75 до 100 %)	8	8	7	8	9	6,26	6,69	5,89	6,57	7,36
Третя (75 % і нижчий)	11	11	12	11	10	6,59	6,30	6,89	6,28	5,58
Максимум до мінімуму, %	183,33	183,33	200	183,33	166,67	1,53	1,52	1,64	1,54	1,72
Максимум до мінімуму без м. Київ, %	220	220	240	183,33	200	1,10	1,08	1,17	1,05	1,32

Джерело: власна розробка.

Аналіз залученості регіонів України до інтенсивних зовнішньоекономічних обмінів у 2020 р. виявив, що у першу групу регіонів увійшов м Київ, на який щорічно припадає 25,3 % загальних обсягів експорту товарів.

Друга група (група експортоорієнтованих регіонів), яка представлена Дніпропетровською, Донецькою, Запорізькою, Львівською, Полтавською областями (2019), становила 38,7 % у структурі загальних обсягів експорту товарів (max = 15,4; min = 4,7).

У третю групу регіонів увійшли такі промислово розвинені регіони, як Миколаївська, Київська, Харківська, а також Одеська, Вінницька та Закарпатська області, або 19,9 % від загальних обсягів експорту товарів (max = 4,6; min = 2,7).

На інші регіони, які входять у четверту групу (ринки локальних територій), – Сумську, Кіровоградську, Івано-Франківську, Житомирську та Чернігівську, Черкаську, Волинську та Хмельницьку, Рівненську, Тернопільську, Херсонську та Чернівецьку, Луганську області припало 15,9 % загальних обсягів експорту товарів (max = 2,0; min = 1,3). Результати групування подано у табл. 3.

Таблиця 3

Структуризація регіонів України за рівнем експорту та капітальних інвестицій, 2020 р.

Регіон	Експорт			Інвестиції			
	тис. дол. США	частка, %	група	млн грн	частка, %	у розрахунку на душу, грн	на душу до середньо-українського значення
Україна, зокрема обл.	49191824,5	100,0	–	508217,0	100,0	12220,16	–
Вінницька	1377760,0	2,8	4	13601,5	2,68	8895,102	0,723
Волинська	642901,2	1,3	4	9121,6	1,79	8878,334	0,73
Дніпропетровська	7591621,9	15,4	2	58601,4	11,53	18650,99	1,53
Донецька	3935012,3	8,0	2	26597,8	5,24	6486,794	0,53
Житомирська	681049,3	1,4	4	9270,2	1,82	7754,245	0,63
Закарпатська	1349544,5	2,7	4	5081,0	1,0	4064,475	0,33
Запорізька	2923400,3	5,9	2	15495,0	3,05	9297,93	0,76
Івано-Франківська	757650,5	1,5	4	6338,0	1,25	4656,528	0,38
Київська	1967742,9	4,0	3	32760,0	6,45	18317,03	1,50
Кіровоградська	912658,7	1,9	4	6746,0	1,33	7331,812	0,60
Луганська	129599,2	0,3	2	3259,1	0,64	1536,369	0,13
Львівська	2322937,5	4,7	4	23641,5	4,65	9464,929	0,77
Миколаївська	2248609,4	4,6	3	9504,9	1,87	8575,334	0,70
Одеська	1360392,3	2,8	3	21437,6	4,22	9052,658	0,74
Полтавська	2317275,7	4,7	2	25156,9	4,95	18342,62	1,50
Рівненська	469433,9	1,0	4	5650,6	1,11	4919,983	0,40
Сумська	974367,0	2,0	4	7200,1	1,42	6834,457	0,60
Тернопільська	448146,1	0,9	4	7296,8	1,44	7080,147	0,58
Харківська	1471159,5	3,0	3	20248,6	3,98	7687,979	0,63
Херсонська	280667,8	0,6	4	7199,1	1,42	7080,85	0,58
Хмельницька	663414,6	1,3	4	10617,0	2,09	8535,938	0,70
Черкаська	810696,9	1,6	4	9079,3	1,79	7705,423	0,63
Чернівецька	168433,2	0,3	4	3319,5	0,65	3702,32	0,30
Чернігівська	890843,9	1,8	4	7957,1	1,57	8146,923	0,67
м. Київ	12427560,4	25,3	1	163036,3	32,08	55038,92	4,50

Джерело: розраховано на основі [4].

Аналіз товарної структури експорту за 2020 р. дає підстави стверджувати, що розвиток експортоорієнтованих регіонів можливий або завдяки посиленню експансії на зовнішні ринки та підвищенню цін на основні види експортної продукції (частка в структурі загального експорту): агропромислового сектору та харчової промисловості (45,1 %); продукції металургійного комплексу (18,3 %); машинобудування (11,0 %); мінеральних продуктів (10,8 %) та хімічної промисловості (5,5 %)), або у разі фундаментальної модернізації промисловості, особливо в секторах сировинно-матеріального спрямування із низьким рівнем технологічної обробки продукції та управління ресурсами. Регіонам, які вичерпали свій промисловий ресурс, слід спрямувати свій розвиток у бік відновлення або трансформації економічної діяльності територій [7].

Є підстави стверджувати, що швидкість структурних трансформацій щодо капітальних інвестицій позитивно впливає на приріст ВРП регіонів України. Це дало змогу за результатами аналізу структури інвестицій у розрахунку на душу населення для груп регіонів, що розподілені за величиною співвідношення показника до його середньоукраїнського значення у 2020 р., виокремити кілька груп.

Першу групу становлять чотири регіони, обсяг інвестицій на одну особу у яких перевищує середньоукраїнський показник. Це м. Київ, Дніпропетровська, Київська та Полтавська області. У другу групу (75–100 % інвестицій на одну особу до середньоукраїнського показника) увійшли дві області (Запорізька та Львівська). У третю групу ((50–75 % інвестицій на одну особу до середньоукраїнського показника) входять Миколаївська, Одеська та Хмельницька, Вінницька, Волинська, Житомирська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Харківська, Херсонська, Черкаська, Чернігівська та Донецька області. У четверту групу потрапляють регіони, для яких аналізований показник нижчий за 50 %. Це – Рівненська, Івано-Франківська Закарпатська, Чернівецька та Луганська області. Порівняно з індексом людського розвитку, який у 2020 р. дорівнював 0,63 [17] у регіонах першої, другої груп (які роблять більший внесок у національний дохід та у яких вищі рівні доходів населення) та частково третьої групи обсяг інвестицій у розрахунку на одну особу для груп регіонів, розподілений за співвідношенням показника до його середньоукраїнського значення, є вищим. Тобто регіони першої та другої груп, які відзначаються вищими показниками розвитку людського та соціального капіталу, інноваційною активністю, мають кращі перспективи та забезпечення для формування і розвитку підприємницького середовища, створення мережі підприємств, об'єднаних у кластери, розвитку мережевої економіки, основаної на локальних точках зростання. Чинником недостатнього креативного та соціального розвитку регіонів треба визнати присвоєння Україні за підсумками 2020 р. лише 69-го рангу серед 149 країн Європи (за підсумками World Happiness Report, 2021) [17].

Аналіз територіальної структури країни за аналізованими показниками дає підстави стверджувати, що:

- група опорних регіонів, до яких слід зарахувати регіони першої та другої груп, характеризується асиметрією економічного розвитку за рахунок концентрації у бік центральних та східних регіонів країни, за винятком Львівської обл.;
- щодо залученості регіонів України до інтенсивних зовнішньоекономічних обмінів полюси зростання, сформовані такими регіонами, як м. Київ та група експортоорієнтованих регіонів (Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Львівська та Полтавська обл.), а також промислово розвиненими регіонами (Миколаївська, Київська, Харківська обл.), повинні стати поштовхом для розвитку інших регіонів та посилення їхньої активності за рахунок міжрегіональної кооперації для виходу на глобальний ринок із продукцією зі значною доданою вартістю;
- відповідність глобальним тенденціям урбанізації демонструють столиця та окремі великі міста, які здійснюють функції світових фінансових, інноваційно-інформаційних та культурних центрів, а також мають розвинені зв'язки із периферією. Інші регіони (Львівський та інші) демонструють намагання спільного розвитку із прилеглими територіями (наприклад, за рахунок розвитку форм співробітництва територіальних громад міських агломерацій), однак сила зв'язку з іншими регіонами вираженіша.

Як свідчать табл. 1–3, незалежно від ознак групування регіонів, у першу групу потрапляє м. Київ, який є потужною міською агломерацією, розміщеною на перехресті головних транспортних шляхів та логістичних вузлів (Бориспільський міжнародний аеропорт, міжнародний аеропорт Жуляни, Київський річковий порт, складські комплекси Omega II (м. Бровари, Київська обл.) та FM Logistic (с. Дударків, Бориспільський район, Київська обл. тощо). Це дає змогу брати участь у потокових процесах, сформованих мережами різних територіальних просторів, та залучатись до глобальних зв'язків і процесів. Це дає змогу розглядати м. Київ як концентратор економічного (зокрема фінансового), інформаційного, інноваційного, управлінського та соціального потенціалів розвитку, який функціонує за законами ринкового відтворення та впливає на розвиток прилеглих територій. Про це свідчить показник ВРП м. Києва на одну особу до середньоукраїнського показника (3,3899 – у 2019 р.) порівняно із найближчим до нього показником Полтавської обл. (1,4203 – 2019 р.). Це дає підстави стверджувати, що економіка області формується завдяки наявним перевагам другої природи – агломераційному ефекту, продукуванню інноваційно-технологічної та інших складових розвитку потенціалу цієї території, яка функціонує на засадах ринкового відтворення із подальшим поширенням цього ефекту на прилеглі території. Очевидно, можна стверджувати і про поширення агломераційного ефекту на інші великі міста-мільйонники, за прикладом Києва.

У контексті аналізу агломераційного ефекту варто звернути увагу на результати досліджень, викладені у [5], передусім на те, що прилеглі до агломерацій території характеризуються більшим індустріальним розвитком, ніж ядра, завдяки вигідним економічним умовам, забезпеченим агломераційним ефектом території. Так, прилеглі до високоадаптованих до процесів агломерування території Харківської, Дніпропетровської, Полтавської, Запорізької, Київської областей та меншою мірою Львівської та Черкаської областей характеризуються високими абсолютними показниками розвитку промислового виробництва і перебувають в полі високого промислового потенціалу. Найвищі показники економічної ефективності промислового виробництва серед міст України мають переважно малі й середні міста, розташовані навколо зазначених вище ядер агломерування (а також деякі малі прикордонні міста та міста, що активно залучають іноземні інвестиції), оскільки саме вони володіють специфічними конкурентними перевагами для розвитку промислових підприємств у ринкових умовах. Виявлено тенденцію до поступового зниження показників економічної ефективності промислового виробництва із віддаленням від приядерних територій агломерації, де вони найвищі. Самі ядра агломерацій мають знижені показники ефективності промислового виробництва. Зазначено, що насичення ресурсами праці промислових підприємств агломерацій зростає із наближенням до ядра, а насиченість засобами виробництва збільшується на віддалених від ядра периферійних територіях [5].

Під час аналізу впливу агломераційного ефекту на прилеглі території виявлено не врегульованість правових питань взаємодії прилеглих територій. Зокрема міським агломераціям в Україні не надано певного правового статусу, а тому вони залишаються об'єктами дослідження економічної географії, регіональної економіки та містобудування, що істотно звужує “агломераційний ефект”, призводить до нераціонального використання ресурсного потенціалу і поглиблює нерівномірність регіонального розвитку. Зауважимо, що Україна ратифікувала “Декларацію ООН про міста та інші населені пункти у новому тисячолітті” [6], згідно із якою визнано, що поширення урбанізації призвело до формування міських агломерацій, які “...простягаються за межі адміністративних кордонів міст, охоплюють дві чи більше адміністративні одиниці, мають місцеві органи влади з різними можливостями і пріоритетами та страждають від відсутності координації...”. Тому створення міських агломерацій як форм співпраці територіальних громад із метою формування умов комфортного співіснування урбанізованих територій з малими населеними пунктами-супутниками, яка передбачає збереження системи місцевого самоврядування, непорушність прав та повноважень громад та їхніх самоврядних органів, регулювання спільних інтересів на договірних засадах без делегування Раді агломерацій повноважень органів місцевого самоврядування тепер

визнано одним із ефективних варіантів урегулювання співпраці прилеглих територій, що не ставить за мету розширення меж центрів агломерацій заради збільшення земельних ресурсів. У поле зору урегулювання спільних інтересів повинні входити питання планування територій, формування транспортних коридорів, утилізації сміття, водозабору і водовідведення тощо. Урегулювання правових питань взаємодії прилеглих територій сприятиме поширенню агломераційного ефекту на прилеглі території.

Вагома складова – поширення агломераційного ефекту на прилеглі території розвитку інфраструктури та ефективність її використання. Зауважимо, що у 2018 р. Україна піднялася на 14 позицій (щодо 2016 р.) у списку Logistics Performance Index 2018 і посіла 66-те місце серед 160 країн світу [19], маючи такі логістичні потужності для подальшого розвитку національної логістичної системи: 21640,4 км, з яких 45 % електрифіковано; 169,5 тис. км доріг; 1,6 тис. км внутрішніх водних шляхів; 13 морських портів, десять державних річкових портів і близько десяти приватних річкових терміналів, п'ять міжнародних аеропортів; численні логістичні центри для виробництва, складування та транспортування товарів, що дає змогу транспортувати мільярд тонн вантажів за рік.

Розвиток регіонів, що ґрунтується на посиленні взаємодії та обмінів, сформований на розбудові логістичної інфраструктури, зокрема транспортних коридорів, слід розглядати, виділяючи вузлові точки інтегрованої логістичної системи країни, основаної на наявних територіальних агломераціях, що дає змогу сформувати нові зв'язки та активізувати певні регіони та території у соціальній, екологічній та економічній галузях. Для прикладу [1], можна навести досвід функціонування транспортних коридорів та стратегій просторового розвитку (польських гмін) у межах Польщі (вивчений на основі карт супутникового знімання у програмі Гугл Мапс у М 1: 5000), який показав, що інвестиційно найпривабливіші, а отже, із найбільшим потенціалом розвитку, території, розташовані біля транспортних розв'язок коридору від 5 до 15 км. Урбанізація цих територій поширюється від привнесення нових функцій, перебудови та розбудови наявної функціонально-планувальної структури поселень аж до покращення їх благоустрою. Привузлові території отримують спрямований функціональний розвиток та забудовуються об'єктами логістичної та іншої інфраструктури. Також більші шанси для розвитку мають території зони впливу транспортних коридорів, розташовані між вузлами, у напрямку яких розвиваються наявні міста, селища міського типу та більші села [1]. Вузлами такої логістичної системи регіону повинні стати такі об'єкти, як центри перевезення вантажів, річкові та морські порти, аеропорти тощо.

Логістична система регіону повинна допомагати у створенні комбінацій наявних ноу-хау, економічних та логістичних функцій із метою підтримки формування конкурентоспроможних центрів економічного розвитку, які можуть утворити мережу із вже сформованими центрами економічного зростання, сприяючи економічній конкуренції та територіальному об'єднанню. Формування у такий спосіб мереж, дотичних одна до одної, дає змогу окреслити моделі співпраці центрів розвитку на регіональному рівні (на основі [18]).

1. Домінуючий центр та розвинені периферійні райони (домінуючий центр – столиця для регіональних центрів, регіональні центри – для середніх та малих міст). Для прикладу можна навести м. Київ, який виступає центром регіонального та національного рівня, та Київську область. Як показує досвід Польщі та Німеччини, кращу динаміку розвитку, основу на інноваційних технологіях, демонструють саме середні та малі міста навколо великих міст-метрополій [13].

2. Центр та слабкі периферійні райони, до яких можна зарахувати сільські території із низькою щільністю населення (попри рівень урбанізованості, який на 1 січня 2021 р. становив 69,1 % [4]), найнижчою заселеністю характеризується Чернігівський економічний район зі щільністю сільського населення менше ніж 31,11 осіб/км кв. (на 1 січня 2020 р.) [4].

3. Транскордонні регіони або регіональні центри. У 2019 р. було 12 прикордонних областей, які за умови використання інституційних засад транскордонного співробітництва зможуть долучитись до:

а) створення інноваційно-інвестиційних транскордонних кластерів (для прикладу, в українсько-польському транскордонному регіоні започаткована співпраця ІТ-кластера (Аутсорсинговий форум як координувальна структура), м. Львів, 2010 р. із Авіаційною долиною, з метою формування транскордонного ІТ-кластера) [12];

б) промислових зон із метою стимулювання інноваційної діяльності в регіонах (зі створенням бізнес-інкубатора у периферійних районах);

в) торговельно-логістичних центрів із огляду на значний транспортно-транзитний потенціал регіонів України та необхідність розроблення організаційного механізму оптимізації торгівлі та усунення бар'єрів щодо їх активізації;

г) започаткування практик спільної (із закордонними партнерами) реалізації проєктів із формування промислових територіально-галузевих виробничих систем для підвищення конкурентоспроможності підприємств та ефективності локального виробництва;

д) ієрархія агломерацій та регіональних центрів поза адміністративно-територіальною ознакою їх формування, що передбачає, зокрема, будівництво міст-супутників центральних міст з метою зниження демографічного навантаження на ядра агломерації.

4. Структуризація та регіональні ієрархії центрів, які враховують специфіку та культурні цінності окремих регіонів країни, основані на збереженні автентичності культур та розвитку креативних індустрій.

Отже, у питаннях розвитку регіонів, з метою формування конкурентоспроможних центрів економічного розвитку пріоритетного значення набувають положення інвестиційно-інноваційної політики розвитку регіонів на засадах ефективного використання ресурсного та інших видів потенціалу територій; концепцій саморозвитку, досягнення збалансованого просторового соціально-економічного розвитку на засадах узгодженої взаємодії із прилеглими територіями.

Висновки

Стверджується, що структурні асиметрії та диспропорції соціально-економічного розвитку окремих регіонів спричинені різною адаптивністю регіонів до нагальних вимог економічного розвитку та умов конкуренції, реалізацією регіональної політики підтримки прогресивних видів діяльності, необхідністю адаптації до негативних зовнішніх та внутрішніх шоків збурень в умовах пандемії, а також перерозподілом ресурсів та капіталу на користь розвиненіших регіонів, відсутністю системних структурних реформ на макроекономічному рівні.

Зафіксовано високий рівень відкритості української економіки завдяки істотному перевищенню експорту над імпортом. Відтак увагу приділено структуризації регіонів за рівнем експорту та капітальних інвестицій, у результаті чого зроблено висновок, що експорт істотно впливає на економічне зростання регіонів, а його динаміка не стільки домінантно визначається девальвацією гривні, скільки спричинена зовнішнім попитом.

У роботі перевірено та підтверджено гіпотезу щодо позитивного впливу швидкості структурних трансформацій в частині оцінювання впливу капітальних інвестицій на приріст ВРП регіонів України. Це дало змогу структурувати регіони за співвідношенням показника до його середньо-українського значення у 2020 р.

Аналізування динаміки ВРПд/у, рівнів залучення регіонів України до інтенсивних зовнішньо-економічних обмінів та надходжень капітальних інвестицій за 2015–2019 рр. та 2020 р. відповідно дало змогу розподілити регіони на групи із високим, середнім та низьким рівнями економічного розвитку та оцінити характер асиметрії територіальної структури господарства України:

- асиметрія регіонів першої та другої груп тяжіє за рахунок концентрації у бік центральних та східних регіонів країни, за винятком Львівської області; ці регіони відзначаються вищими показниками розвитку людського і соціального капіталу та інноваційною активністю, мають кращі перспективи для розвитку підприємницького середовища, формування мережі підприємств, об'єднаних у кластери, розбудови мережевої економіки, основаної на локальних точках зростання;

- стосовно залученості регіонів до інтенсивних зовнішньоекономічних обмінів потенціал зростання зафіксовано у таких регіонах, як м. Київ та група експортоорієнтованих регіонів (Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Львівська і Полтавська області), які мають стати поштовхом для розвитку інших регіонів та підсилення їхньої активності за рахунок міжрегіональної кооперації для виходу на глобальний ринок із продукцією зі значною доданою вартістю; розвиток експортоорієнтованих регіонів можливий або завдяки посиленню експансії на зовнішні ринки та підвищенню цін на основні види експортної продукції, або у разі фундаментальної модернізації промисловості, особливо в секторах сировинно-матеріального спрямування із низьким ступенем технологічної обробки продукції та управління ресурсами. Регіонам, які вичерпали свій промисловий ресурс, необхідно спрямувати свій розвиток у бік неоіндустріалізації, реабілітації чи ревіталізації територій;

- відповідність глобальним тенденціям урбанізації, що дає змогу найшвидше відновлювати показники регіонального економічного розвитку в ковідний період (через вплив внутрішніх і зовнішніх шоків внаслідок жорстких карантинних заходів). Це демонструють столиця та окремі великі міста, які здійснюють функції світових фінансових, інноваційно-інформаційних та культурних центрів, а також мають розвинені зв'язки із периферією. Інші регіони (зокрема Львівський) демонструють намагання спільного розвитку із прилеглими територіями (наприклад, за рахунок розвитку форм співпраці територіальних громад міських агломерацій), однак сила зв'язку з іншими регіонами вираженіша щодо зв'язку із периферією.

Поширення агломераційного ефекту великих міст-мільйонників продукує інноваційно-технологічну та інші складові розвитку потенціалу прилеглих територій, для яких характерне підвищення показників економічної ефективності промислового виробництва. З погляду правового забезпечення зауважено, що комфортне співіснування урбанізованих територій із прилеглими населеними пунктами повинно передбачати збереження системи місцевого самоврядування, непорушність прав та повноважень громад та їхніх самоврядних органів, регулювання спільних інтересів на договірних засадах без делегування Раді агломерацій повноважень органів місцевого самоврядування та визнано ефективною альтернативою урегулювання співпраці прилеглих територій, що не ставить за мету розширення меж центрів агломерацій заради збільшення земельних ресурсів.

У роботі обґрунтовано гіпотезу щодо позитивного впливу логістичної інфраструктури регіонів на розвиток окремих регіонів. Логістичну інфраструктуру представлено вузловими точками інтегративної логістичної системи країни, що оснований на посиленні взаємодії та обмінів (на базі наявних територіальних агломерацій) з метою сформувати нові зв'язки й активізувати певні регіони та території у соціальній, екологічній та економічній галузях. Зроблено висновок, що за такого підходу логістична інфраструктура має стати мультиплікатором розвитку окремих регіонів.

Обґрунтовано гіпотезу, що проєктування логістичної системи регіону сприяє формуванню мережі конкурентоспроможних центрів економічного розвитку, сформованих на засадах співпраці центрів розвитку на регіональному рівні та прилеглих територій. Зроблено висновок, що така співпраця позитивно впливатиме на збалансований регіональний розвиток продуктивних сил економічного простору України.

Очікується розвиток міжрегіональної конкуренції за право управляти наявними ресурсами та визначення напряму соціально-економічного розвитку територій (наприклад, під час формування індустріальних кластерів) або формування нових центрів економічного зростання, оснований гнучкими мережами, зокрема за іншим, відмінним від територіально-адміністративного поділу територій, принципом (наприклад, віртуальним).

Перспективи подальших досліджень

Розвиток регіонів, оснований на посиленні взаємодії та обмінів, що є предметом подальшого дослідження, сприяє формуванню нових моделей співпраці центрів розвитку та периферійних районів у соціальній, екологічній та економічній галузях; визначає нові функції у просторовій

організації країни (для прикладу, реіндустріалізації, імпортозаміщення, розбудови технопарків, економічної та політичної реабілітації, ревіталізації індустріальних районів), розкриває ресурсний та інші види потенціалу співпраці прилеглих територій.

1. Бобрун Н. В. (2015). Принципи розвитку територій в зонах впливу міжнародних транспортних коридорів: дис. ... канд. архіт.: 18.00.01. Львів. 232 с.
2. Бондаренко В. М., Курей О. А., Дерді Е. Т., Бутусов О. Д. (2020). Моніторинг конкурентоспроможності регіону як механізм реалізації державної регіональної політики. *Регіональна економіка*, № 2(96), С. 33–43. DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2020-2-3>.
3. Бутко М. П., Мініна О. В. (2013). Ефективність використання нетрадиційних можливостей регіонального економічного простору в умовах поглиблення інтеграції: монографія. Ніжин: ТОВ Аспект-Поліграф, 344 с.
4. Державна служба статистики України. Available at: <http://ukrstat.gov.ua>. (дата звернення: 10 серпня 2021 р.)
5. Гладкий О. В. (2010). Суспільно-географічне дослідження промислових агломерацій України: теорія, методи, практика: автореф. дис. ... д-ра геогр. наук: спец. 11.00.02. Київ, 39 с.
6. Декларація ООН про міста та інші населені пункти у новому тисячолітті (2001). Генеральна асамблея ООН. Available at: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_849.
7. Довгань В. Навіщо потрібна логістична стратегія. Available at: https://biz.nv.ua/ukr/experts/dovhan_v/navishcho-potribna-lohistichna-stratehija-2470107.html.
8. Долішній М. І. (2006). Регіональна політика на рубежі ХХ–ХХІ століть: нові пріоритети: монографія. К.: Наукова думка. 511 с.
9. Іванова Н. В. (2016). Особливості інфраструктурного розвитку економічного простору у контексті світових тенденцій глобалізації та регіоналізації. *Інноваційна економіка*, 5–6, С. 21–24.
10. Лучик В. Є. (2012). Політика регіонального розвитку: рівні, види та методи: монографія / наук. ред. В. М. Василенко. Кам'янець-Подільський: ПП Зволенко. 400 с.
11. Медвідь В. Ю. (2016). Методологічні основи економічного регулювання регіонального розвитку: автореф. дис. ... д-ра екон. наук: спец. 08.00.05. Чернігів. 42 с.
12. Механізми та інструменти використання переваг інтеррегіонального та транскордонного співробітництва у підвищенні конкурентоспроможності західних регіонів України: аналітична доповідь (2011). Kmdsd, 51 с. Available at: http://lv.niss.gov.ua/content/articles/files/dop_Lvyv-c4a98-23c1b.pdf.
13. Нові тренди територіального розвитку. Частина четверта. Available at: <https://www.csi.org.ua/news/novi-trendy-terytorialnogo-rozvytku>.
14. Пепа Т. В. (2012). Сучасна парадигма регіонального розвитку продуктивних сил економічного простору України. Черкаси: Вертикаль. 526 с.
15. Пустовойт С. В., Петрук В. С., Совершенна І. О. Стан інноваційної діяльності та тенденції розвитку технологічних парків в Україні. Available at: <http://www.khai.edu/csp/nauchportal/Arhiv/EUPMG/2013/EUPMG113/Pustovoy.pdf>.
16. Качан С. П. (2011). Регіональна економіка: підручник для студ., аспір., викл. ВНЗ. Київ. 670 с.
17. World Happiness Report 2020 Available at: <https://worldhappiness.report/ed/2020/>.
18. Шинкарук Л. В., Бевз І. А., Барановська І. В. та ін. (2015). Структурні трансформації в економіці України: динаміка, суперечності та вплив на економічний розвиток: наук. доповідь за ред. Л. В. Шинкарук. ДУ "Ін-т екон. та прогнозув. НАН України". Київ, 304 с.
19. Україна піднялася в рейтингу логістики СБ. Available at: <https://ua.korrespondent.net/world/worldabus/3997484-ukraina-pidnialasia-v-reitynhu-lohistryky-sb>.
20. Сторонянська І. З., Беновська Л. Я. (2020). Економіка регіонів України під дією викликів пандемії COVID-19. *Регіональна економіка*, 2(96), 5–16. DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2020-2-1>.

1. Bobrun, N. V. (2015). Pryntsypy rozvytku terytorii v zonakh vplyvu mizhnarodnykh transportnykh korydoriv [Principles of development of territories in the zones of influence of international transport corridors]: dys. ...kand. arkhith.: 18.00.01. L., 232 p.

2. Bondarenko, V. M., Kurei, O. A., Derdi, E. T., & Butusov, O. D. (2020). Monitorynh konkurentospromozhnosti rehionu yak mekhanizm realizatsii derzhavnoi rehionalnoi polityky [Monitoring the competitiveness of the region as a

mechanism for implementing state regional policy]. *Rehionalna ekonomika. [Regional economy]*, No. 2(96), S. 33–43. DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2020-2-3>.

3. Butko, M. P. & Minina, O. V. (2013). Efektyvnist vykorystannia netradytsiinykh mozhlyvostei rehionalnoho ekonomichnoho prostoru v umovakh pohlyblennia intehratsii: monohrafiia [Efficiency of using non-traditional opportunities of the regional economic space in the conditions of deepening integration: monograph]. Nizhyn: Aspekt-Polihraf, 344 p.

4. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. Retrieved from: <http://ukrstat.gov.ua>.

5. Hladkyi, O. V. (2010). Suspilno-geohrafichne doslidzhennia promyslovykh ahlomeratsii Ukrainy: teoriia, metody, praktyka [Socio-geographical study of industrial agglomerations of Ukraine: theory, methods, practice]: avtoref. dys. na zdob. dokt. heohr. nauk: spets. 11.00.02. K. 39 p.

6. Deklaratsiia OON pro mista ta inshi naseleni punkty u novomu tysiacholitti [UN Declaration on Cities and Other Settlements in the New Millennium] (2001). Heneralna asambleia OON [UN General Assembly]. Retrieved from: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_849.

7. Dovhan, V. Navishcho potribna Lohistychna stratehiia [Why do you need a logistics strategy?]. Retrieved from: https://biz.nv.ua/ukr/experts/dovhan_v/navishcho-potribna-lohisticzna-stratehija-2470107.html.

8. Dolishnii, M. I. (2006). Rehionalna polityka na rubezhi XX–XXI stolit: novi priorityety: monohrafiia [Regional policy at the turn of XX–XXI centuries: new priorities: monograph]. Kyiv: Naukova dumka, 511 p.

9. Ivanova, N. V. (2016). Osoblyvosti infrastruktturnoho rozvytku ekonomichnoho prostoru u konteksti svitovykh tendentsii hlobalizatsii ta rehionalizatsii [Features of infrastructural development of economic space in the context of global trends of globalization and regionalization]. *Innovatsiina ekonomika [Innovative economy]*, 5–6, pp. 21–24.

10. Luchyk, V. Ye. (2012). Polityka rehionalnoho rozvytku: rivni, vydy ta metody: monohrafiia (nauk. red. V. M. Vasylenko) [Regional development policy: levels, types and methods: monograph (ed. V. M. Vasylenko)]. Kamianets-Podilskyi: PE Zvolenko, 400 p.

11. Medvid, V. Iu. (2016). Metodolohichni osnovy ekonomichnoho rehuliuвання rehionalnoho rozvytku [Methodological bases of economic regulation of regional development]: avtoref. dys. dokt. ekon. nauk: spets. 08.00. 05. Chernihiv, 42 p.

12. Mekhanizmy ta instrumenty vykorystannia perevah interrehionalnoho ta transkordonnoho spivrobitnytstva u pidvyshchenni konkurentospromozhnosti zakhidnykh rehioniv Ukrainy [Mechanisms and tools for using the advantages of interregional and cross-border cooperation in increasing the competitiveness of the western regions of Ukraine] (2011). Analitychna dopovid [Analytical report]. Kmdsd, 51 p.]. Retrieved from: http://lv.niss.gov.ua/content/articles/files/dop_Lvyv-c4a98-23c1b.pdf.

13. Novi trendy terytorialnoho rozvytku. Chastyna chetverta [New trends in territorial development. Part four]. Retrieved from: <https://www.csi.org.ua/news/novi-trendy-terytorialnogo-rozvytku>.

14. Pepa, T. V. (2012). Suchasna paradyhma rehionalnoho rozvytku produktyvnykh syl ekonomichnoho prostoru Ukrainy [Modern paradigm of regional development of productive forces of economic space of Ukraine]. Cherkasy: Vertykal [Vertical]. 526 p.

15. Pustovoyt, S. V., Petruk, V. S., & Sovershenna I. O. Stan innovatsiinoi diialnosti ta tendentsii rozvytku tekhnolohichnykh parkiv v Ukraini [The state of innovation and trends in technology parks in Ukraine]. Retrieved from: <http://www.khai.edu/csp/nauchportal/Arhiv/EUPMG/2013/EUPMG113/Pustovoy.pdf>.

16. Kachan, Ye. P. (2011). Rehionalna ekonomika: Pidruchnyk dlia stud., aspir., vykl. University. institution of higher education [Regional Economics: Textbook for students, Postgraduate, Off. University]. K., 670 p.

17. World Happiness Report 2020. Retrieved from: <https://worldhappiness.report/ed/2020/>.

18. Shynkaruk, L. V., Bevez, I. A., & Baranovska, I. V. ta in. (2015). Strukturni transformatsii v ekonomitsi Ukrainy: dynamika, superechnosti ta vplyv na ekonomichni rozvytok: naukova dopovid (za red. L.V. Shynkaruk) [Structural transformations in the economy of Ukraine: dynamics, contradictions and impact on economic development: a scientific report (edited by L. V. Shynkaruk)]. SU “In-t ekon. ta prohnozuv. NAN Ukrainy”. K., 304 p.

19. Ukraina pidnialasia v reitynhu lohistyky SB [Ukraine has risen in the ranking of WB logistics]. Retrieved from: <https://ua.korrespondent.net/world/worldabus/3997484-ukraina-pidnialasia-v-reitynhu-lohistyky-sb>.

20. Storonianska, I. Z. & Benovska, L. Ya. (2020). Ekonomika rehioniv Ukrainy pid diieiu vyklykiv pandemii COVID-19 [The economy of the regions of Ukraine under the influence of the challenges of the COVID-19 pandemic]. *Rehionalna ekonomika [Regional economy]*, 2(96), 5–16. DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2020-2-1>.

**DETERMINANTS OF SOCIO-ECONOMIC SPACE DEVELOPMENT
OF UKRAINE: THE CONCEPT OF REGIONALIZATION IN FOCUS**

© *Shandrivska O.*, 2021

Purpose. This article aims to present the results of a comprehensive analysis of the determinants of the socio-economic space of Ukraine in the context of applying to them the concept of regionalization.

Design/methodology/approach. In the article, author use a set of scientific methods that ensured the conceptual integrity of the study, in particular: system – to study the structural development of the economy of the regions of Ukraine; methods of dialectical reasoning, induction, deduction – to justify strategic priorities; comparative and statistical analysis – to study the peculiarities of the development of the economy of the regions of Ukraine.

Findings. The following factors of influence on the structural asymmetries and disproportions of the socio-economic development of individual regions have been identified: different adaptability of regions to the urgent requirements of economic development and conditions of competition; implementation of a regional policy to support progressive activities; the need to adapt to negative external and internal shock fluctuations in a pandemic; redistribution of resources and capital in favor of more developed regions; lack of systemic structural reforms at the macroeconomic level.

A high level of openness of the Ukrainian economy was recorded due to a significant excess of exports over imports. Therefore, attention is paid to the structuring of regions by the level of exports and capital investments. It is concluded that exports have a significant impact on the economic growth of regions, and its dynamics is dominantly determined not so much by the devaluation of the hryvnia, but caused by external demand.

Originality/value. The paper tested and confirmed the hypothesis about the positive impact of the rate of structural transformations and the assessment of the impact of capital investments on the growth of the GRP of the regions of Ukraine is carried out. This made it possible to structure the regions in terms of the ratio of the indicator to its average Ukrainian value.

The distribution of regions into groups with a high, medium and low level of economic development was made, and the nature of the asymmetry of the territorial structure of the Ukrainian economy was assessed:

- the asymmetry of the regions of the first and second groups gravitates (due to concentration) towards the central and eastern regions of the country (excluding the Lviv region). These regions are noted for high rates of human and social capital development and innovative activity, have the best prospects for the development of the entrepreneurial environment, the formation of a network of enterprises that can be combined into clusters; the development of a networked economy based on local growth points;

- in the context of the regions' involvement in the intensity of foreign economic exchanges, the growth potential was recorded by the city of Kiev and a group of export-oriented regions (Dnipropetrovsk, Donetsk, Zaporizhzhia, Lviv, Poltava regions). These regions should become an impetus for the development of other regions and intensify their activity through interregional cooperation to enter the global market;

- development of export-oriented regions is possible either due to increased expansion to foreign markets and higher prices or fundamental modernization of industry with a low degree of technological processing of products, and resource management. Regions that have exhausted their industrial resources should direct their development towards neo-industrialization, rehabilitation or revitalization of territories;

- compliance with global urbanization trends allows to quickly restore indicators of regional economic development in the winter period (due to the influence of internal and external shocks due to strict quarantine measures). These trends are demonstrated by the capital and individual large cities that perform the functions of world financial, innovation, information and cultural centers, as well as have

developed connections with the periphery. Other regions (Lviv and others) demonstrate attempts at joint development with adjacent territories. It is noted that the strength of the connection with other regions is more pronounced in relation to the connection with the periphery.

The spread of the agglomeration effect of large cities with a population of one million produces innovative, technological and other components of the development of the potential of adjacent territories, which are characterized by an increase in the indicators of the economic efficiency of industrial production.

It is expected that interregional competition will develop for the right to manage resources and determine the direction of socio-economic development of territories, the formation of new centers of economic growth, which are based on flexible networks (for example, following the virtual principle of distribution of territories).

Practical consequences. The results of the study can be used by government agencies and other researchers to regulate the formation and development of regional socio-economic systems.

Key word: sustainable development; structural transformations; regionalization; spatial approach; agglomeration effect.

Paper type: Research paper.